

**LUKIOLAISTEN OMAN TALOUDEN HALLINNAN
PARANTAMINEN YHTEISTYÖSSÄ PANKIN KANSSA**

Haapanen, Janina
Lehtola, Elina

Opinnäytetyö
Kauppa, hallinto ja oikeustieteet
Liiketalouden koulutus
Tradenomi

Vuosi 2017

Kauppa, hallinto ja oikeustieteet
Liiketalouden koulutusohjelma
Tradenomi

Tekijät	Janina Haapanen Elina Lehtola	Vuosi	2017
Ohjaaja	Antti Ovaskainen		
Toimeksiantaja	Case-yritys Ylitornion Osuuspankki		
Työn nimi	Lukiolaisten oman talouden hallinnan parantaminen yhteistyössä pankin kanssa		
Sivu- ja liitesivumäärä	40 + 6		

Opinnäytetyö tehtiin toimeksiantona Ylitornion Osuuspankille. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten Ylitornion Osuuspankki voisi toimia yhteistyössä Ylitornion yhteiskoulun lukion kanssa parantaakseen lukiolaisten oman talouden hallintaa. Tämän tutkimuksen ja opinnäytetyön pohjalta on tarkoitus tehdä kehittämisehdotuksia pankin ja lukion yhteistyötä varten.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tapaustutkimuksena. Tutkimuksen teoriaosuus käsittelee nuorten oman talouden hallintaan liittyviä asioita, kuten nuorten taloustietämystä, kulutuskäyttäytymistä, säästämistä, sijoittamista ja lainoja. Näitä asioita käsitellään juuri nuorten lukiolaisten näkökulmasta sekä huomioidaan esimerkiksi alaikäisiin kohdistuvat rajoitukset.

Tutkimuksen empiirinen osuus toteutettiin tutkimuskyselyllä ja kolmella teemahaastattelulla. Kysely toteutettiin Webropol-kyselyohjelman avulla verkossa Ylitornion yhteiskoulun lukion 2. ja 3. vuoden opiskelijoille. Kysely oli yhdistelmä strukturoituja ja avoimia kysymyksiä. Haastattelut tehtiin toimeksiantajamme Ylitornion Osuuspankin edustajille sekä Ylitornion yhteiskoulun lukion rehtorille ja yhteiskuntaopin opettajalle. Haastattelujen kysymykset ja niiden esittämisjärjestys olivat tarkoituksenmukaisesti valmiiksi mietittyjä ja etukäteen toimitettu haastateltaville.

Tulokset osoittavat, että lukiolaiset kaipaavat lisää oman talouden hallinnan opetusta ja tämän hetkinen suosituin taloustietämyksen lähde on omat vanhemmat. Lukiolaiset ovatkin erittäin kiinnostuneita oppimaan lisää oman talouden hallinnasta koulussa ja kiinnostavimmat tavat oppia ovat keskustelujen ja vierailevan asiantuntijan luentojen pohjalta.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
1.1	Tutkimuksen tavoite ja rajaus	5
1.2	Ylitornion Osuuspankki	6
2	LUKIOLAISTEN OMAN TALOUDEN HALLINTA.....	7
2.1	Nuorten taloustietämys	7
2.2	Nuorten kulutuskäyttäytyminen.....	8
2.3	Säästäminen ja sijoittaminen	10
2.3.1	Käyttötili.....	10
2.3.2	Säästötili.....	11
2.3.3	ASP-tili.....	12
2.3.4	Sijoitusrahastot.....	13
2.3.5	Osakkeet	15
2.4	Nuorten lainat	16
2.4.1	Opintolaina	17
2.4.2	Kulutusluotot.....	18
2.4.3	Pikavipit.....	18
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	21
3.1	Tutkimusmenetelmät ja tiedonkeruu	21
3.2	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	22
4	TUTKIMUKSEN TULOKSET	24
4.1	Kysely	24
4.1.1	Taloustietämyksen lähteet.....	25
4.1.2	Taloustietämyksen nykytaso.....	27
4.1.3	Taloustietämyksen lisääminen.....	29
4.2	Haastattelut.....	31
4.2.1	Taloustietämyksen nykytilanne.....	31
4.2.2	Oman talouden hallinnan edistäminen	32
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	35
	LÄHTEET.....	38
	LIITTEET	40

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tavoite ja rajaus

Nuorten taloustietämys ja oman talouden hallinta ovat nykypäivänä haasteellista. Lisääntyneiden mobiili- ja verkkopalveluiden vuoksi nuoret tekevät itsenäisiä ostopäätöksiä yhä useammin. Viime vuosina yleistyneitä pikaluottoja on helposti saatavilla ja niitä markkinoidaan nuorille helppona ja turvallisena vaihtoehtona akuuttiin rahantarpeeseen. Kuitenkin juuri lisääntyneiden mobiili-, verkko- ja korttiososten myötä monen nuoren käsitys rahasta ja omasta taloudesta on hämärtynyt siten, että he eivät ymmärrä rahan varsinaista arvoa. Monille nuorille raha merkitsee enää vain abstrakteja numeroita pankkitilillä. Nuoren talouskasvatuksen päävastuu on ja tulisi ollakin nuoren vanhemmilla, mutta myös koulun olisi hyvä olla mukana tukemassa nuoren talouskasvatusta, jotta jokaisella nuorella nyky-yhteiskunnassa olisi mahdollisuus saada riittävästi tietoa oman talouden hallinnasta ja järkevästä kuluttamisesta. Koulujen rajallisten resurssien vuoksi myös pankit voisivat ottaa suuremman roolin nuoren talouskasvatuksessa. Lisääntyneiden verkkopalvelujen johdosta pankkien olisi entistä helpompaa tarjota asiantuntijapalveluitaan myös nuorille heidän oman taloutensa suunnittelua varten.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, millaisella tasolla oman talouden hallinnan opettaminen on lukioissa ja olisiko siinä parantamisen varaa. Lisäksi tavoitteena on saada tutkimustietoa, siitä millaisella tasolla lukiolaiset itse kokevat oman taloustietämyksensä olevan sekä tutkimuksen osapuolten ja asiantuntijoiden näkökulmia sen kehittämiseksi. Tutkimuksen kannalta on tärkeää, että huomioimme kaikkien tutkimuksen osapuolten näkökulmat. Lukiolaisten lisäksi tutkimuksen osapuolia ovat lukio ja pankki, joka on myös toimeksiantajana tälle opinnäytetyölle.

Tutkimus on suunniteltu siten, että lähestymistavaksi on valittu tapaustutkimus. Tutkimuksen tehtävänä ja tavoitteena on tuottaa kehittämissuhteita ja ideoita liittyen nuorten lukiolaisten oman talouden hallinnan parantamiseen yhteistyössä lukion ja pankin kanssa. Tutkimme myös mihin asioihin olisi syytä talousopetuksessa kiinnittää huomiota juuri lukiolaisten kohdalla ja tuottaa

kehittämisehdotuksia kaikille osapuolille. Aiheen tutkiminen hyödyttää lukiolaisia siten, että he oppivat oman talouden hallintaa ja tekemään järkeviä taloudellisia päätöksiä. Tiedosta on hyötyä myös pankille, sillä se saa yhteistyön myötä mahdollisesti uusia, parempia ja aktiivisempia asiakkaita.

1.2 Ylitornion Osuuspankki

OP Ryhmä on Suomen suurin finanssiryhmä, joka tarjoaa asiakkailleen parhaat keskittämisedut sekä maan kattavimman ja monipuolisimman pankki-, sijoitus- ja vakuutuspalvelujen kokonaisuuden. Osuuspankkien perustehtävänä on edistää omistaja-asiakkaiden, asiakkaiden ja toimintaympäristön kestävästä taloudellista menestystä, turvallisuutta ja hyvinvointia. OP vahvisti kesällä 2016 ryhmälle uuden pitkän aikavälin strategian. Ryhmän tavoitteena on muuttua asteittain puhtaasta finanssitoimijasta digitaalisen ajan monialaiseksi palveluyritykseksi, jolla on vahva finanssiosaaminen. (Osuuspankki 2017.)

Vuonna 1922 Heinärannan Osuuskassana aloittanut Ylitornion Osuuspankki on yksi noin 180 itsenäisestä pankista. Se on itsenäinen, jäsentensä omistama ja paikallinen pankki Tornionjokilaakson keskellä. Työntekijöitä pankki työllistää yhteensä kahdeksan. Heidän toimintaansa kuvaa vahva paikallisuus ja ihmisläheisyys. Ylitornion Osuuspankki on yritysmuodoltaan osuuskunta ja sen ylintä päätäntävaltaa käyttää osuuskunnan kokous. Hallintoneuvostossa istuu 15 henkeä ja hallituksessa viisi. (Kaulanen 2012.)

Ylitornion Osuuspankki panostaa pitkiin asiakassuhteisiin, jotka pyritään säilyttämään välimatkoista riippumatta. Asiakkaita pankilla oli vuonna 2012 yli 6800, joista henkilö- kuin yritysasiakkaita heiltä löytyy ympäri Suomea, aina Helsinkiä myöten. Paikallisena pankkina Ylitornion Osuuspankki tarjoaa asiakkailleen kattavan kokonaisuuden erilaisista palveluista. (Kaulanen 2012.)

2 LUKIOLAISTEN OMAN TALOUDEN HALLINTA

2.1 Nuorten taloustietämys

Taloustaitoja ja taloudenhallintaa ei nykyään Suomessa opi melkein pä kuin vain vahingossa. Peruskoulutus ei anna kunnollisia perusvalmiuksia tämän tärkeän asian hallitsemiseen, eikä suomalaiseen kulttuuriin muutenkaan kuulu raha-asioista puhuminen. Raha-asioiden hallitsemisen oletetaan siirtyvän hiljaisena tietona vanhemmilta lapsille. Oman talouden suunnittelu ei monesti muutenkaan innosta suomalaisia juuri seuraavaa palkanmaksua tai hankintojen tavoitesäästämistä pidemmälle, sekä useimmat pystyvät vain juuri ja juuri tulojen mukaan elämiseen. (Havia, Lappalainen & Rinta-Loppi 2014, 86.)

Suomalaisten talousosaamisen alhaisesta tasosta on puhuttu jo kauan. Maksuhäiriömerkintöjä saaneiden suomalaisten määrä nousi viime syksynä uuteen ennätykseen, eikä reilu kolmannes suomalaisista osaa prosenttilaskuja, saatikka sitten vaikeampia talouden termejä. Jo pari vuotta sitten uutisoitiin siitä, että puolet suomalaisista ei tiennyt, mitä tarkoittaa asuntolainan marginaali (pankin perimä kustannus viitekoron lisäksi) ja kolmannekselle inflaatio (kuluttajahintojen nousu) oli tuntematon käsite. (Laakso 2016.)

Monet nuoret uskovatkin ymmärtävänsä ja hallitsevansa arjen talousasiat, vaikka käytännössä heiltä usein puuttuu suunnitelmallisuus oman talouden hoidossa. Tyypillistä on laskujen maksaminen myöhässä ja raha-asioiden ajattelu hyvin lyhytjänteisesti. Nuorten subjektiiviset käsitykset ja käyttäytyminen talousasioissa ovat ristiriidassa. Itsenäisen elämän aloittaminen edellyttää nuorilta perustaloustaitoja kuten ymmärrystä elämisen kustannuksista ja taitoa kontrolloida omia raha-asioita. (Peura-Kapanen 2014.)

Suomalaisnuorten osaaminen talousasioissa joutuu ensi kertaa testiin vuonna 2018, kun Suomi osallistuu taloustiedon Pisa-mittaukseen (Valtavaara 2017). Tulokset tulevat antamaan pohjaa talousopetuksen kriittiseen tarkasteluun ja kansainväliseen vertailuun. Samalla se lisää painetta talouskasvatukseen lisäämiseen, koska mitä mitataan, sitä opetetaan. Taloustaitojen harjoittelu olisi hyvin tärkeää aloittaa jo lapsena, jolloin taidot pääsisivät karttumaan koko eliniän. (Laakso 2016.) Tämän olisikin erittäin tärkeää rahoitusmarkkinoiden

monimutkaistuessa ja tuotevalikoimien laajetessa. Kuluttaja joutuu tai pääsee tekemään entistä enemmän päätöksiä siitä, miten rahojaan käyttää. (Valtavaara 2017.)

Tällä hetkellä eniten talouskasvatusta sisältyy yhteiskuntaoppiin peruskoulun 9. luokalla, mutta talousteemoja käsitellään myös muun muassa matematiikassa, äidinkielessä ja kotitaloudessa. Peruskoulun jälkeen kaikille nuorille yhteistä opetusta on hyvin vähän. Esimerkiksi ammattikorkeakouluissa tai yliopistoissa ei ole tiettävästi lainkaan omaa taloutta käsitteleviä kursseja tai taloudenhallintaan keskittyviä palveluita toisin kuin monessa muussa maassa. Aikuistuvat nuoret jäävät vaille systemaattista talousopetusta, vaikka koululla olisi mahdollisuus tavoittaa kaikki nuoret. Nuorten suhtautuvatkin koulujen talousopetukseen varsin kriittisesti ja pitävät koulujen talousopetusta henkilökohtaiseen talouteen liittyvissä kysymyksissä riittämättömänä (Thuneberg ym. 2011). Koulun talousopetuksen perusteella nuorille ei muodostu kokonais käsitystä oman talouden hoidosta. (Peura-Kapanen 2014.)

”Kouluissa pitäisi opettaa enemmän taloustaitoja. Erityisesti tärkeää talouden hallinnan taitojen opiskelu on lukiossa ja ammatillisissa oppilaitoksissa.” Näin sanovat poliittiset päättäjät Finanssialan Keskusliiton teettämässä tutkimuksessa. Tutkimuksen mukaan 95 prosenttia vastanneista kokee, että ammatillisissa oppilaitoksissa ja lukioissa tulisi lisätä oman talouden hallinnan ja taloustiedon opetuksen määrää. Myös peruskoulussa pitäisi opettaa nykyistä enemmän taloustaitoja, sanoo 85 prosenttia päättäjistä. Taloudenhallinnan osaaminen tarkoittaa tietoa, taitoa ja asennetta hallita omaa talouttaan sekä riskejä. Taloudenhallinnan neuvottelukunnan mielestä taloustaidot pitäisi nostaa kaikkien suomalaisten kansalaistaidoksi. Perehdyttäminen tulisi aloittaa jo varhaiskasvatuksessa ja opetuksen tulisi jatkua koko koulunkäynnin ajan. (Laakso 2015.)

2.2 Nuorten kulutuskäyttäytyminen

Nuoret omaksuvat paljon vaikutteita kulutuskäyttäytymiseensä ympäristöstään ja tämän päivän yhteiskunnassa palveluiden sekä tavaroiden hankinta on keskiössä. Nuoriin kohdistuu tänä päivänä myös paljon markkinointia, jolla

pyritään luomaan mielikuvia sekä ohjaamaan nuoren kulutuskäyttäytymistä tietynlaiseksi, esimerkiksi ostamaan tietyn brändin tuotteita tai palveluita. Myös nuorten lähi- ja ystäväpiirit, yhteiskunta sekä media luovat nuorelle mallin omaan kulutuskäyttäytymiseensä.

Teknologialla on suuri merkitys nuorten elämässä, sillä nuoret viettävät paljon aikaa internetissä. Nykyään lähes jokaisella nuorella on käytössään älypuhelin ja tietokone, joiden avulla he voivat hankkia tietoa ja tehdä itsenäisiä ostopäätöksiä ostamalla erilaisia palveluita ja tavaroita. Nuoret ovat usein valmiita kokeilemaan uutta kulutuksessa käytettävää teknologiaa ja suuri osa suosiikin kulutuskäyttäytymisessään internetiä. Sosiaaliset suhteet voidaan hoitaa myös internetin kautta sosiaalisessa mediassa. Ylipäätään nuoret suhtautuvat palveluiden käyttöön myönteisemmin kuin vanhempansa ja omaksuvat innokkaammin kansainvälisiä uutuuksia ja innovaatioita käyttöönsä. (Raijas & Uusitalo 2012, 9.)

Nuoret ovat hyvin heterogeeninen ihmisryhmä ja usein nuorten kulutuskäyttäytymiseen liittyykin oman identiteetin ja elämäntyylin ilmaisu sekä sosiaalisiin ryhmiin ja sosiaaliseen toimintaan osallistuminen. Kulutusta ohjaavat erilaiset tarpeet ja halut, jolloin rajallisten resurssien puitteissa niitä joudutaan priorisoimaan: mitä on varaa hankkia? Vanhempien rooli on tärkeä nuorten taloustietämyksen kartuttamisessa ja kulutustottumusten muodostumisessa. Nuori tutustuu rahaan jo lapsuudessaan ja hyödykkeiden kautta muodostuu käsitys rahan tarkoituksesta, sillä perheissä lapset vaikuttavat myös osaltaan hankintoihin jo hyvin nuoresta asti. Näin vanhempien taloudellinen käyttäytyminen vaikuttaa myös nuorille muodostuviin taloudellisiin käyttäytymismalleihin. (Raijas & Uusitalo 2012, 9-10.)

Lukioikäisten nuorten tärkeimpiä rahanlähteitä ovat vanhemmilta ja sukulaisilta saadut rahat. Muita tärkeitä rahanlähteitä nuorelle ovat opintotuki ja kesätyöt. (Ylitalo 2009.) Lukioikäisistä nuorista suuri osa asuu vielä vanhempiensa luona, mutta on myös niitä jotka asuvat jo lukioaikana omillaan. Näiden nuorten kulutusmallit eroavat todennäköisesti jo paljon toisistaan, sillä omillaan asuvan nuoren tulee osata jo hallita omaa talouttaan, koska hänellä on todennäköisesti enemmän kulutuskohteita kuin vielä vanhempiensa luona asuvalla.

2.3 Säästäminen ja sijoittaminen

Säästäminen tarkoittaa tuloista jäljelle jäävää osaa, jota ei käytetä kulutukseen. Säästäminen on huomattavasti riskittömämpää kuin sijoittaminen. Suomessa toimivat pankit kuuluvat talletussuojarahastoon, jolloin se korvaa asiakkaalle mahdolliset menetetyt talletukset 100.000 euroon asti. (Finanssivalvonta 2015c.) Sijoittamiseen puolestaan liittyy yleensä jonkinasteinen riski ja sijoittamistoiminnalla on tarkoitus tehdä voittoa. Sijoittamisessa käytetään erilaisia sijoitusinstrumentteja kuten pörssiosakkeita tai sijoitusrahastoja, joita ostamalla, hallinnoimalla ja myymällä voidaan saada voittoa arvonmuutosten myötä. (Finanssivalvonta 2015e.)

Säästöpankkiryhmän tekemän tutkimuksen mukaan nuorten asenne säästämistä kohtaan on muuttunut myönteisemmäksi kuin aiemmin. Tutkimuksessa teetettyyn kyselyyn vastasi noin 3000 yli 14-vuotiasta nuorta, joista 54 prosenttia vastasi aikovansa lisätä säästämistään nykyisestä. Toisaalta lähes kolme neljäsosaa nuorista koki säästämisen ja sijoittamisen haasteelliseksi pienistä tuloista johtuen. 39 prosenttia vastaajista ilmoitti, ettei heillä jää lainkaan ylimääräistä rahaa elämisen pakollisten kulujen jälkeen. (Palojärvi 2015.)

Ylivoimaisesti suosituimpia säästämisen ja sijoittamisen kohteita nuorten keskuudessa ovat käyttötili ja erillinen säästötili pankissa. Säästöpankin tutkimuksessa 77 prosenttia vastanneista nuorista ilmoitti omistavansa erillisen säästötilin. Myös erilaiset sijoitusrahastot ovat melko suosittuja ja lainakaton voimaantumisen myötä myös ASP-säästäminen on kasvattanut suosiotaan. Tutkimukseen osallistuneista nuorista 36 prosenttia oli sijoittanut varojaan rahastoon. Pörssiosakkeisiin sijoittaneita oli jo huomattavasti vähemmän, vain 10 prosenttia vastaajista. Vastanneista nuorista 16 prosenttia piti kaikkia varojaan käyttötilillään. (Palojärvi 2015.)

2.3.1 Käyttötili

Käyttötili soveltuu parhaiten päivittäisten raha-asioiden hoitamiseen. Käyttötilille voi ohjata toistuvat tulot kuten palkan tai etuudet, jolloin myös laskut ja maksut ovat järkevää hoitaa samalta tililtä. Käyttötiliin voidaan liittää erilaisia palveluita

kuten verkko-, puhelin- ja maksupalveluita, mutta yleensä käyttötiliin liitetään ainakin maksukortti, jolla voi tehdä paikallis- sekä verkko-ostoksia. (Finanssivalvonta 2015c.)

Pankit voivat maksaa käyttötileille korkoa sen mukaan mitä tilin sopimusehdoissa on sovittu asiakkaan kanssa. Korkoa voidaan maksaa kuukauden keskimääräisen saldon tai päivittäisen saldon perusteella. Tällä hetkellä käyttötilien korot ovat kuitenkin hyvin alhaisia, jolloin niiden varoihin liittyvä inflaation riski kasvaa. Käyttötileihin voi liittyä myös valuuttakurssiriski, mikäli talletus on valuuttamääräinen. (Finanssivalvonta 2015c.)

Tilin avaaminen on yleensä maksutonta, mutta sen ylläpitoon voi liittyä joitain pankin palvelumaksuja kuten kuukausimaksu. Jo 15-vuotias voi avata tilin valitsemaansa pankkiin, mihin hän tarvitsee huoltajansa tai edunvalvojansa suostumuksen. Ehtona on silloin, että tilille ohjataan toistuvia henkilökohtaisia tuloja kuten esimerkiksi etuudet tai palkat. (Säästöpankki 2017.)

2.3.2 Säästötili

Säästötili on nimensä mukaisesti tarkoitettu säästämistä ja talletusten tekemistä varten. Säästötileihin voi usein liittyä rajoituksia varojen noston suhteen. Säästötililtä tehtävien nostojen määrää voi olla rajoitettu tietyllä aikavälillä tai nostojen summa voi olla rajoitettu. Säästötilit voivat olla joko jatkuvia tai määräaikaaisia. Jatkuvat säästötilit soveltuvat tilanteeseen, jolloin säästetään tietty summa kuukausittain jotain tarkoitusta varten ja varat tulee olla nopeasti käytettävissä tarpeen vaatiessa. Määräaikaaisille säästötileille sijoitetut varat ovat yleensä nostettavissa vasta talletusajan päätyttyä. (Finanssivalvonta 2015c.)

Samoin kuten käyttötilit, suomalaiset säästötilit ovat matalariskisiä, sillä ne kuuluvat talletussuojarahaston talletussuojan piiriin. Säästötileihin liittyy inflaation riski, kun korko on alhaisempi kuin inflaatio ja valuuttakurssiriski, mikäli talletus on valuuttamääräinen. Säästötileille maksettava korko riippuu usein talletuksen summasta ja määräajasta. Käytännössä talletuskorko on usein sitä suurempi mitä suurempi talletus on. (Finanssivalvonta 2015c.) Säästötilin avaaminen on yleensä maksutonta, mutta säästötilistä voi aiheutua palvelumaksuja silloin, jos nostoja halutaan tehdä yli tiliehdoissa sovittun sallitun rajan. (Danskebank 2017.)

2.3.3 ASP-tili

Asuntosäästöpalkkiotili eli ASP-tili on osa asuntosäästöpalkkiojärjestelmää, jolla halutaan tukea nuorten ensiasunnon hankkimista. ASP-järjestelmä on sopimuskokonaisuus, johon kuuluu asuntosäästösopimus, sopimus avattavasta säästötilistä sekä vastaantulolainan luottosopimus. (Finanssivalvonta 2015a.)

ASP-tilin voi avata Suomessa vuodesta 2016 lähtien 15–39-vuotias henkilö, joko yksin tai yhdessä puolisonsa kanssa jolloin riittää, että toinen puolisoista osuu mainittuun ikähaarukkaan. Alaikäinen henkilö voi ASP-tilin sillä ehdolla, että tilille tehdyt talletukset muodostuvat henkilön omalla työllä ansaituista tuloista. ASP-tili on asuntosäästämisen muoto, joka on tarkoitettu ensiasunnon ostamista tai rakentamista varten. (Asptili.fi 2017.)

ASP-tilille tulee säästää vähintään 10 % tulevan asunnon hinnasta, jotta voi saada ASP-lainaa ja hankittava omistusosuus asunnosta täytyy olla vähintään puolet. Vähimmäisaika ASP-tilille säästämiseksi on kaksi vuotta. Käytännössä talletuksia tulee tehdä vuosineljänneksittäin ainakin kahdeksana vuosineljänneksenä. Usein säästäminen kestää kuitenkin kauemmin, sillä talletusten ei tarvitse tapahtua peräkkäisinä vuosineljänneksinä eikä säästämällä tai talletusten lukumäärällä ole ylärajoja. Sen sijaan talletussummilla on sekä ala- että ylärajat. Jotta vuosineljännes luetaan säästöaikaan, talletusten summa tulee olla vähintään 150 euroa. Yhdellä vuosineljänneksellä talletussummien yläraja puolestaan on 3000 euroa. ASP-tilin ehdot kieltävät rahan nostamisen ASP-tililtä jolloin asuntosäästösopimus raukeaa. ASP-tili ei sovi siis ainoaksi säästämisen muodoksi, sillä säästetyt rahat ovat sidottu asunnon ostoa varten. (Asptili.fi 2017.)

ASP-tili helpottaa valtioneuvoston saamista asuntolainalle. Yleensä asuntoa varten tulee olla säästettynä 15 % asunnon ostohinnasta, jotta voi saada valtioneuvoston, mutta ASP-säästäjälle riittää 10 % omarahoitusosuus. ASP-säästäjän valtioneuvoston osuus voi olla 25 % tavallisesti enimmäismäärän ollessa 20 %. Kuitenkin euromääräinen valtioneuvoston osuus on aina enintään 50.000 euroa. Asuntosäästösopimuksen tehnyt ei myöskään joudu maksamaan

valtioneuvoksesta takausmaksua, joka on 2,5 % takaussummasta. (Asptili.fi 2017.)

Asuntosäästösopimuksen tehneen etuihin kuuluu myös 10 vuoden ilmainen korkotuki, joka on suunniteltu suojaamaan asuntovelallista korkeilta korkomenoilta. Jos korot nousevat yli 3,8 %, valtio maksaa ylimenevältä osalta 70 % koroista. ASP-tilille maksetaan korkoa aina 1 % ja lisäkorkoa pankkikohtaisesti. ASP-tilille maksettu korko on verovapaata. (Asptili.fi 2017.)

ASP-tili on järkevä vaihtoehto myös omakotitalon rakentamisesta haaveilevalle. ASP-ehdot ovat samat rakentajalle kuin myös ostajalle, mutta rakentamisen voi aloittaa jo aiemmin, säästettyään neljänä vuosineljänneksenä. Silloin tulee kysymykseen väliaikaislaina, jotta rakentaminen eli asunnon hankkiminen saadaan aloitettua. Väliaikaislaina voidaan muuttaa ASP-lainaksi vasta kun ehto kahdeksan vuosineljänneksen säästämisestä on toteutunut. Säästämisen tulee siis jatkua, vaikka rakennustyöt olisi jo aloitettu ja väliaikaislaina nostettu. ASP-lainaa ei voi saada myöskään pelkkää tonttia varten, vaan ehtona on aina rakennustöiden aloittaminen. (Asptili.fi 2017.)

Asunto ja talo ovat kiinteitä sijoituskohteita kuten myös metsä ja maa-alueet. Nämä kiinteät sijoituskohteet ovat yleisesti matalariskisiä sijoituskohteita, sillä ne säilyttävät arvonsa hyvin ja niiden avulla voi saada myös vuokratuloja (Österback 2012, 22.), jotka ovat pääomatuloveron alaista tuloa.

2.3.4 Sijoitusrahastot

Rahastosäästämisestä on tullut suosittua ja sitä varten on tarjolla paljon erilaisia vaihtoehtoja. Käytännössä rahastoihin säästäminen tarkoittaa sitä, että ostetaan osuuksia rahastoista, joiden ylläpitäjät sijoittavat varoja rahaston ehdoissa ennalta määriteltyihin kohteisiin kuten esimerkiksi kotimaisiin tai ulkomaisiin osakkeisiin tai korkoa tuottaviin joukkolainoihin. Silloin kun rahaston sijoitus tuottaa voittoa, rahaston arvo nousee. Silloin myös sijoitetun osuuden arvo nousee. (Österback 2012, 21.)

Sijoitusrahastojen toimintaa säätelee sijoitusrahastolaki, jossa määritellään sijoitusten kohteet ja riskin hajauttamisen taso. Usein sijoitusrahastot luokitellaan

myös nimenomaan niiden sijoituskohteiden perusteella. Osakerahastot sijoittavat pääasiassa osakkeisiin, mutta voivat käyttää sijoituksissaan myös johdannaisia. Osakerahastot sisältävät usein suuremman riskin kuin muut sijoitusrahastot, mutta riskitaso korreloi kuitenkin parempaan tuottotasoon. Korkorahastot sijoittavat varansa joko lyhytaikaisiin, keskipitkiin tai pitkäaikaisiin joukkolainoihin, joista se saa korkotuottoa. Lyhytaikaiset korkosijoitukset ovat matalariskisempiä kuin pitkäaikaiset. Yhdistelmärahastot sijoittavat sekä osakkeisiin, että korkoa tuottaviin joukkolainoihin. Lisäksi on olemassa Rahasto-osuusrahastoja ja syöttörahastoja, jotka sijoittavat varojaan muihin rahastoihin. (Finanssivalvonta 2015h.)

Suomalaisista sijoitusrahastoista selvästi eniten pääomaa on sijoitettuna osakerahastoihin ja seuraavaksi eniten pitkän koron rahastoihin (Taulukko 1). Kuitenkin pitkän koron rahastojen suosio näyttää laskeneen tammi- ja helmikuun aikana, mikä voi johtua siitä, että sijoittajat ovat halukkaampia ottamaan riskejä, jos voivat vastineeksi saada parempaa tuottoa sijoituksistaan. Tätä tukee myös taulukosta nähtävä yhdistelmärahastojen ja lyhyen koron rahastojen nettomerkitöjen määrän kasvaminen.

Taulukko 1. Suomalaisiin rahastoihin sijoitettu pääoma. (Salminen 2017.)

milj. EUR	Nettomerkinnt helmikuu 2017	Nettomerkinnt, tammi-helmikuu 2017	Pääoma 28.2.2017
Osakerahastot	121	319	41 573
Yhdistelmärahastot	176	345	20 721
Pitkän koron rahastot	-102	-96	30 155
Lyhyen koron rahastot	494	257	14 028
Vaihtoehtoiset rahastot	91	106	3 190
Yhteensä	780	932	109 667

Sijoitusrahastojen riskitaso vaihtelee. Yleisin sijoitusrahastoihin kohdistuva riski on markkinariski. Silloin rahaston sijoituskohteiden arvo laskee ja siten myös sijoitusrahaston ja sen sijoitusosuuksien arvot laskevat. Muita sijoitusrahastoihin kohdistuvia riskejä ovat aktiiviriski, joka johtuu sijoitusrahaston hallinnoijan huonoista sijoituskohteiden valintapäätöksistä, likviditeettiriski, joka tarkoittaa

rahaston sijoitusten likvidoinnisen vaikeutta, sekä valuuttakurssiriski, joka liittyy ulkomaisiin sijoituksiin ja valuuttakurssien keskinäisiin liikkeisiin. Erityisesti korkorahastojen arvonalaskuun liittyviä riskejä ovat korkoriski ja luottoriski. Korkoriski tarkoittaa sitä, että korkojen noustessa, uusille sijoituksille saa paremman korkotuoton kuin vanhemmille ennen korkotason nousua tehdyille sijoituksille. Vaikutus on nähtävissä markkinoilla joukkolainojen arvonalaskuna. Luottoriski syntyy silloin, kun sijoittavat katsovat joukkolainan myöntäjän maksukyvyn heikentyneen ja alkavat vaatia parempaa tuottoa korvaukseksi suuremmasta riskistä, jolloin joukkolainan arvo laskee. Rahastojen riskien arviointia varten on kehitetty erilaisia mittareita kuvaamaan arvonalaskun riskejä, korkosijoituksen takaisinmaksuaikaa ja korkoriskiä, mutta mikään niistä ei ole täydellisen luotettava, sillä ne perustuvat oletuksiin tai menneisiin tapahtumiin. (Finanssivalvonta 2015i.)

Rahastoyhtiöiden tulee julkistaa jokaisesta sen hallinnoimasta rahastosta oma avaintietoesite sekä rahastoesite, joista käy ilmi ainakin rahaston sijoituspolitiikka, historialliset tuotot, riskin ja tuoton suhde sekä rahaston palkkiot eli sijoittajalle aiheutuvat kulut. (Finanssivalvonta 2015h.) Rahastoista aiheutuvia kustannuksia ovat merkintäpalkkio ja lunastuspalkkio, jotka aiheutuvat osuuksien ostamisesta ja merkitsemisestä. Palkkion suuruus on määritelty ennalta ja yleensä se on prosenttimääräinen lunastus- tai merkintäsummasta. Hallinnointipalkkiota peritään sijoitusrahaston hallinnoinnista vuositasona prosenttimääräisenä koko sijoitusrahaston arvosta. Lisäksi koko sijoitusrahastosta veloitetaan välityspalkkiot, jotka koituvat rahaston tekemistä sijoituksista. Säilytyspalkkio maksetaan rahastoyhtiön toimintaa valvovalle säilytysyhteisölle. Säilytyspalkkio on ennalta, usein vuosittain, määritelty prosenttimääräinen osuus sijoitusrahaston arvosta. Muita kuluja voi aiheutua esimerkiksi rahaston toimittamasta kirjallisesta osuustodistuksesta tai rahasto-osuuksien rekisteröinnistä omistajalta toiselle. (Finanssivalvonta 2015g.)

2.3.5 Osakkeet

Osake on arvopaperi, joka vastaa tiettyä osuutta osakeyhtiöstä. Osake voi olla joko yksityisen osakeyhtiön tai julkisen, pörssissä noteeratun osakeyhtiön liikkeelle laskema arvopaperi. (Finanssivalvonta 2015d.) Osakesijoittamisen voi

aloittaa helposti ostamalla suoraan jonkin pörssiyhtiön osakkeita. (Sjögren & Hikipää 2014, 69.) Osakesijoittamisen tuotot muodostuvat yhtiön jakamista osingoista ja osakkeen kurssin eli arvon noustessa saaduista mahdollisista myyntivoitoista. Yhtiö päättää virallisessa yhtiökokouksessa kuinka paljon se jakaa osinkoa osakkeenomistajilleen yhtiön jakokelpoisten varojen puitteissa. Osinkoja suuremman tuoton voi saada osakkeiden myyntivoitoista eli kurssinoususta, mutta tämä vaatii myös enemmän aikaa ja osaamista sijoittajalta, sillä markkinoiden yleinen kehitys vaikuttaa myös erillisten osakkeiden kurssikehitykseen. Keskimäärin pitkällä aikavälillä mitattuna osakesijoittamisen tuotto on ollut parempaa kuin talletusten. (Finanssivalvonta 2015e.)

Osakesijoittamisen riskitaso vaihtelee suuresti, mutta suuren riskin sijoituksissa myös mahdollinen tuotto on parempaa kuin matalariskisissä sijoituskohteissa. Osakkeiden kurssit vaihtelevat vallitsevien osakemarkkinoiden mukaan eli kysynnän ja tarjonnan perusteella. Kysyntään puolestaan vaikuttaa odotukset yhtiön tuotoista ja kurssikehityksestä. Suhdanteilla on vaikutus tuottoihin. Osakeriskiin vaikuttaa lisäksi yhtiön toimiala, lainsäädäntö ja liikkeelle laskettujen osakkeiden määrä ja omistussuhteet. Osakeriskejä ovat valuuttakurssiriskit, sijoitettaessa ulkomaisiin yhtiöihin, poliittiset ja toimintaympäristön riskit, likviditeettiriski ja osakkeen arvon laskemisen tai heilahtelun riski sekä vastapuoliriski eli osakekaupan vastapuolen omien velvoitteiden hoitamiskyvyn riski. Osakkeisiin liittyviä riskejä voi pienentää hajauttamalla sijoituksiaan eri toimialojen ja maantieteellisesti eri alueilla toimivien yhtiöiden osakkeisiin. (Finanssivalvonta 2015f.)

Osakesijoittamisen kulut aiheutuvat arvopaperivälittäjän perimistä säilytys ja kaupankäyntikuluista. Pörssiosakkeita varten sijoittaja tarvitsee arvo-osuustilin, jonka voi avata joko omassa pankissa, sijoituspalveluyrityksessä tai arvopaperikeskuksessa. (Finanssivalvonta 2015e.)

2.4 Nuorten lainat

Luottojen räjähdysmäinen kasvu viime vuosina kertoo siitä, kuinka monella on unohtunut mitä velka on. Löystynyt luotonanto ja houkutteleva markkinointi kuinka unelmat voi toteuttaa juuri nyt ottamalla velkaa on johtanut

asennemuutokseen velkaantumista kohtaan. Velkaantumisesta on tehty aivan liian helppoa ja houkuttelevaa. (Havia, Lappalainen & Rinta-Loppi 2014, 85-87.)

Täysikäisinä nuorilla on mahdollisuus ottaa erilaisia lainoja ja luottoja. Eniten nuoria koskettavat ovat kuitenkin opintolaina, kulutusluotot ja pikavipit. Kaikki eivät kuitenkaan ymmärrä täysin lainan tai luoton sisältöä ja velvoituksia, eikä mitä maksuhäiriömerkinnät voivat pahimmassa tapauksessa aiheuttaa.

2.4.1 Opintolaina

Opintolaina on valtion takaama laina, joka pitää maksaa takaisin. Sitä saavat päätoimiset opiskelijat, joihin kuuluvat toisen asteen opiskelijat, korkeakouluopiskelijat sekä aikuisopiskelijat. Opintolainan valtioneuvoston vaatimuksena on Kelan opintorahan tai Koulutusrahaston aikuiskoulutustuen saanti. Lainatakauksen voi kuitenkin saada tietyissä tilanteissa, vaikka ei saisikaan opinto- tai aikuiskoulutustukea. Alle 17-vuotias voi saada lainatakauksen, jos asuu omillaan, ovat oikeutettuja lapsilisiään eivätkä sen vuoksi saa opintotukea ja vanhempien tulot ovat yhteensä alle 61 000 euroa vuodessa. Myös toisen asteen opiskelijat, jotka ovat 18–19-vuotta eivätkä voi saada opintorahaa vanhempiensa tulojen vuoksi. (Kela 2016.)

Korkeakouluopiskelijoiden ei tarvitse täyttää erillistä hakemusta opintolainan hakemiseen, sillä päätös valtioneuvostosta tulee samalla haettaessa opintorahaa. Toisen asteen opiskelijat voivat hakea lainantakausta samalla, kun hakevat opintorahaa ja asumislisää verkossa tai kirjallisesti. Takausta voi hakea myös jälkikäteen verkossa tai erillisellä muutoslomakkeella. Takauspäätöksen saatua opintolainan voi nostaa haluamastaan pankista, jolloin pankki päättää lainan myöntämisestä. Lainalle ei tarvitse muuta vakuutta ja takaus on voimassa 30 vuotta lainan ensimmäisen erän nostosta. Niin kauan kuin opintotukea nostetaan, pankki pääomittaa opintolainan korot lainamäärään, joka kasvaa korkojen verran. Koron määrä ja takaisinmaksuaikataulu sovitaan pankin kanssa. Lainan takaisinmaksu alkaa yleensä noin puoli vuotta sen jälkeen, kun pankki on pääomittanut opintolainaan korot viimeisen kerran. Jos lainanlyhennyksiä tai korkoja ei makseta ajallaan, Kelan on maksettava opintolaina pankille. Sen

jälkeen Kela perii koko pankille maksetun summan takaisin 7 prosentin korolla. (Kela 2016.)

2.4.2 Kulutusluotot

Kulutusluotot ovat hyvin yleisiä ja vaivattomia nykypäivänä. Monesti ne ovat melko lyhytaikaisia ja niitä käytetään ostaessa esimerkiksi elektroniikkaa, lomamatkoja, huonekaluja tai auton. Kulutusluottojen tarjoojia on useita ja niitä on tarjolla monenlaisia. Niitä voivat olla esimerkiksi tililuotot, kuten esimerkiksi korttiluotot, sekä kertaluotot, kuten esimerkiksi pikavipit. Vaikka kulutusluotot monesti tehdään liikkeessä, ne myöntää usein rahoitusyhtiö. Rahoitusyhtiöiden lisäksi kulutusluottoja tarjoavat pankit ja molempien toimintaa valvoo Finanssivalvonta. Muita kuluttajiin kohdistuvia luotonantoja valvoo Kilpailu- ja kuluttajavirasto. (Finanssivalvonta 2015b.)

Kulutusluottojen yleisyydestä ja helppoudesta huolimatta ei kannata unohtaa kuinka helposti ne voivat johtaa ylivelkaantumiseen esimerkiksi elämäntilanteiden muutoksen vuoksi. Luottojen maksamatta jättäminen voi johtaa maksuhäiriömerkintään, joka hankaloittaa arkielämää monin tavoin. Merkinnän vuoksi esimerkiksi uuden asunnon, työpaikan ja jopa puhelinliittymän saaminen voi olla lähes mahdotonta. (Taloustaitohanke 2017.)

Kuluttajaluotoista perittävät kustannukset vaihtelevat. Luotolla maksettaessa aiheutuu yleensä ylimääräisiä kustannuksia verrattuna siihen, että ostos maksettaisiin heti esimerkiksi etukäteissästäöllä. Kuluttajaluottoa harkitsevan onkin syytä perehtyä luottoehtoihin, luotosta perittävään korkoon ja muihin maksuihin, kuten tilinavausmaksuun ja tilinhoitomaksuun. Kuluttajaluoton voi peruuttaa 14 päivän kuluessa luottosopimuksen tekemisestä. Tässä tilanteessa voi kuitenkin olla mahdollista, että lainan antaja vaatii korvauksena luoton koron ajalta, jonka luotto on ollut asiakkaan käytettävissä. (Finanssivalvonta 2015b.)

2.4.3 Pikavipit

Pikavipit eli pikaluotot ovat nopeasti saatavia, summaltaan pieniä, ilman vakuuksia myönnettäviä muutaman kuukauden pituisia kuluttajaluottoja tai

luottolimiittejä. Luottolimiitti on uusi luottotyyppi, joka on jatkuva luotto, josta voi nostaa rahaa tilille luottorajan rajoissa. Kun koko luottolimiitti tai ainakin osa siitä on maksettu, sen voi nostaa heti uudelleen käyttöön. Luottolimiitin avulla on kierretty korkokattosäätelyä, minkä rajaksi tuli 2 000 euroa. Luottoja myönnetään yksityishenkilöille tekstiviestillä tai internetin kautta luottihakemuksen perusteella. (Niemi 2014, 118.)

Internetin kautta tapahtuvassa luottoprosessissa luotonhakija täyttää luottihakemuksen, varmentaa hakemuksen puhelimeen toimitetulla koodilla ja saa luottopäätöksen välittömästi. Luottoehdot ja vakiomuotoiset eurooppalaiset kuluttajaluottoehdot lähetetään luotonhakijan sähköpostiin tai ne ovat muulla tavoin saatavilla. Luottoa haetaan käyttämällä verkkopankkitunnuksia tai puhelinumeroon perustuvaa mobiilivarmennetta asiakkaan henkilöllisyyden varmentamiseen. Mikäli hakemus hyväksytään, luotto siirtyy ulosmaksuun ja rahat ovat nostettavissa jo muutamien minuuttien sisällä. Tekstiviestin kautta tapahtuvassa luoton hakemisessa asiakas lähettää tekstiviestin yrityksen numeroon. Viestiin sisältyvät luottosumma, laina-aika, etu- ja sukunimi, postinumero ja toimipaikka, henkilötunnus ja tilinumero. Yritys tarkistaa asiakkaan henkilö-, tili- ja luottotiedot ja lähettää luottopäätöksen tekstiviestillä. Kun luottopäätös on hyväksytty, asiakasta kehoitetaan tutustumaan luottoehtoihin yrityksen internetsivuilla. Asiakas hyväksyy luottotarjouksen lähettämällä "kyllä" tekstiviestin, ja rahat siirretään asiakkaan ilmoittamalle tilille. (Niemi 2014, 121-122.)

Pikaluottoja tarjoavia yrityksiä on markkinoilla runsaasti. Ensimmäiset varsinaisesti pikaluottotoimintaa harjoittavat yritykset tulivat Suomessa luottomarkkinoille vuonna 2005. Pikaluottojen runsas markkinointi helpeä ja nopeasta luotonsaannista sai aikaan valtaisan luottojen myynnin, mikä yllätti luottomarkkinat ja niiden valvojat. Tämän jälkeen lainsäädännössä onkin pikavipit otettu huomioon ja luottojen markkinointiin kuluttaja-asiamies on puuttunut esimerkiksi tapauksissa, joissa yritys on mainostanut luottoa verkkosivuillaan seuraavasti: "Ota aurinkolainaa nyt ja nauti kesästä enemmän. Huoletonta kesälomaa." Luoton markkinoiminen riskittömänä tai huolettomana ratkaisuna kuluttajan taloudellisiin ongelmiin on hyvän luotonantotavan vastaista. (Niemi 2014, 117-121.)

Kesästä 2013 lähtien alle 2000 euron rahaluottoja on koskenut korkokatto, jolla todellinen vuosikorko on rajattu noin 50 prosenttiin. Kauppalehden analyytikon Ari Rajalan mukaan pikavippiyhtiöiden bisnes on keskimääräistä kannattavampaa ja ne kestävät luottotappioitakin, sillä ne kierrättävät rahaa niin nopeasti ja ovat hinnoitelleet riskinsä tehokkaasti. (Herrala 2016.) Kuitenkin kyseistä korkokattoa pystytään kiertämään limiittiluottojen avulla, jolloin todellinen vuosikorko voi nousta yli sataan prosenttiin (Kauppalehti 2016). Tällä hetkellä maksuhäiriöitä onkin yli 370 000 suomalaisella. Vuoden 1997 huippuvuoden jälkeen määrät olivat hetken maltillisempia, mutta ne lähtivät uudestaan nousuun 2000-luvun puolivälissä. Uusi, mutta ikävä ennätys saavutettiin viime syys-lokakuun vaihteessa. Nuorista aikuisista eli 25–34-vuotiaista jo 13 prosentilla on maksuhäiriömerkintä. (Laakso 2016.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimusmenetelmät ja tiedonkeruu

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen, sillä tutkittavien kohdejoukko on tarkoin määritelty, luonnollisesti olemassa oleva ryhmä Ylitornion yhteiskoulun lukion 2. ja 3. vuosikurssin opiskelijoita. Tiedonkeruun instrumentteina suositaan ihmistä ja laadullisia metodeja. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164.) Tarkoitus ei ole etsiä keskimääräisiä yhteyksiä eikä tilastollisesti yhteneviä säännönmukaisuuksia tutkittavien joukosta. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoite on analysoida ja ymmärtää tutkimuskohdetta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 181.)

Tavoitteena oli saada tietoon lukiolaisten oman talouden hallintaan liittyvän tiedon ja osaamisen taso sekä tutkittavien, toimeksiantajan ja asiantuntijoiden näkökantoja sen kehittämiseksi. Tutkimuksen kannalta oli tärkeää löytää toimeksiantajaa sekä tutkittavia yhdistäviä tekijöitä ja näkökulmia.

Tutkimuksen empiirinen osuus toteutettiin teettämällä kysely (Liite 1) Ylitornion yhteiskoulun lukion 2. ja 3. vuoden opiskelijoille. Kyselyn tarkoituksena oli pääasiassa antaa suuntaa haastattelujen kysymyksiä ja teemoja varten. Sen avulla myös selvitettiin lukiolaisten mielipiteitä ja kokemuksia oman talouden hallinnasta. Kysely toteutettiin Webropol-kyselyohjelman avulla verkossa. Lukion rehtori jakoi kyselyn linkin Wilmaan vastauksia varten 19.12.2016. Kysely oli yhdistelmä strukturoituja ja avoimia kysymyksiä. Pääosa kysymyksistä oli monivalintakysymyksiä ja osassa oli lisäksi mahdollisuus avoimeen vastaukseen. Lisäksi yhdessä kysymyksessä vastaajan tuli pisteyttää vastauksensa määritellyllä asteikolla. Kysymysten rakenteet ja vastaustavat olivat tarkoin harkittuja, jotta tulosten analysointi olisi mahdollista mahdollisimman luotettavasti. Lopussa annettiin avointen kysymysten muodossa mahdollisuus antaa palautetta kyselystä tai tarkentaa aiempia monivalintakysymysten vastauksia. Kaikki muut kysymykset olivat pakollisia, paitsi avoimet.

Lisäksi toteutimme kolme asiantuntijoiden teemahaastattelua, joissa haastattelimme toimeksiantajamme Ylitornion Osuuspankin edustajia Terttu Hagelinia ja Sari Välimaata (Liite 2) sekä Ylitornion yhteiskoulun lukion rehtori

Sari Lanttoa ja yhteiskuntaopin opettaja Seija Holsteria (Liite 3), joka toimii samalla myös lukion opinto-ohjaajana. Haastattelujen kysymykset ja niiden esittämisjärjestys olivat tarkoituksenmukaisesti valmiiksi mietittyjä ja etukäteen toimitettu haastateltaville. Kuitenkin kysymysten tarkoitus oli johdatella keskustelua teeman mukaiseksi ja jättää tilaa tarkentaville kysymyksille sekä auttaa haastateltavaa valmistautumaan haastattelua varten. Haastattelut toteutettiin Ylitorniolla 31.01.2017. Haastattelut nauhoitettiin, jotta pystyttiin keskittymään paremmin itse haastatteluun ja keskusteluun.

3.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyön tutkimus on tehty eettisten arvojen mukaisesti eli luotettavasti ja uskottavasti. Eettisesti toteutettu tutkimus edellyttää, että tutkimuksenteossa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Sen mukaan esimerkiksi tutkimusentekijöiden tulee noudattaa rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyön kaikissa vaiheissa. Lisäksi tutkimuksiin osallistuvia tulee kunnioittaa ja huolehtia ettei heidän yksityisyyttään loukata. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 23-25.)

Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa mahdollisimman luotettavaa tietoa, joka pyritään varmistamaan muuan muassa käyttämällä tietoperustana luotettavia ja ajankohtaisia lähteitä. Aineistoa kerätessä hyödynnetään useita erilaisia lähteitä ja menetelmiä. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida myös reliabiliteetin ja validiteetin perusteella. Reliabiliteetilla tarkoitetaan tulosten pysyvyyttä ja validiteetilla sitä, että tutkitaan oikeita asioita. On siis hyvä pohtia, onko tutkimuksessa käytetty siihen sopia menetelmiä ja ovatko saadut tulokset ja johtopäätökset loogisia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231-232.)

Tulosten luotettavuutta voi heikentää esimerkiksi se, etteivät kaikki oppilaat ole välttämättä miettineet kysymyksiä sen tarkemmin ennen niihin vastaamista. Tämä esiintyi joissakin kysymyksissä pieninä ristiriitoina. Luotettavuutta myös saattoi heikentää pieni otoskoko ja poikien vähäinen osallistuminen suhteessa tyttöihin. Myöskään kaikki kohderyhmäläiset eivät vastanneet kyselyyn, mikä saattoi johtua lyhyestä vastausajasta ja siitä, että kolmannen vuoden opiskelijat

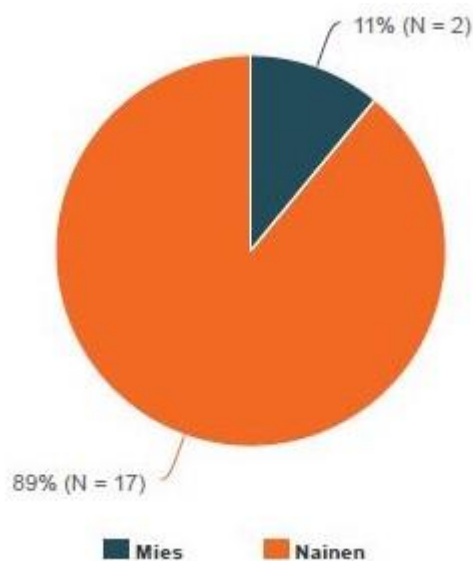
olivat jo osaksi lukulomalla. Kuitenkin kysely herätti monessa mielenkiintoa ja kaikki vastaukset olivat asiallisia.

4 TUTKIMUKSEN TULOKSET

4.1 Kysely

Ylitornion lukion 2. ja 3. luokkalaisilta kysyttiin taustatiedoissa (kysymykset 1-3) heidän sukupuoltaan, ikää ja lukion vuosikurssia. Ikä jakautui 16-18 vuotiaisiin eli kaikki vastanneet olivat tavanomaisia nuoriin lukeutuvia lukiolaisia niin kuin tarkoituksena olikin.

Kuviossa 1. nähdään kyselyyn vastanneiden (19 vastaajaa) sukupuolijakauma (Kuvio 1). Kyselyyn vastanneista suurin osa 89 % oli naisia ja loput 11 % miehiä. Kysely lähetettiin Ylitornion yhteiskoulun lukiolle, jossa rehtori ohjasi sen 2. ja 3. vuoden opiskelijoiden sähköposteihin. Lukiolaisista naisten osuus on huomattavasti suurempi, mikä heijastuu kyselyyn saaduissa vastauksissa. Jakaumaan voi vaikuttaa myös naisten aktiivisempi asenne kyselyitä kohtaan sekä lyhyt vastausaika.

Kuvio 1. Sukupuolijakauma

Vuosiluokkajakauma (Kuvio 2) näkyy kuviossa 2., josta voi havaita tasaisemman jakauman kuin sukupuolten välillä. Kuitenkin 2. vuoden vastaajat olivat hieman aktiivisempia, mikä voi tosin johtua siitä, että 3. vuoden opiskelijat olivat jo osittain lukulomalla kevään yo-kirjoituksia varten.

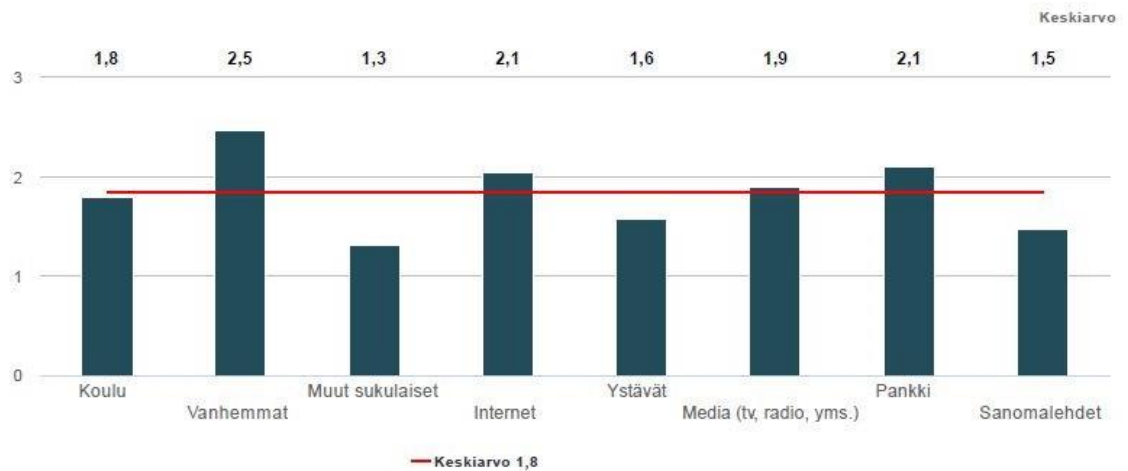
Kuvio 2. Vuosiluokat

Miesten vähäisen aktiivisuuden vuoksi päätimme tarkastella tuloksia vain vuosikurssin perusteella ja tutkia onko sillä merkitystä vastauksiin. Huomiota kiinnitetään vain vuosikurssiin, jos niiden välillä on huomattavia eroja. Muuten vastauksia käsitellään yleisellä tasolla huomioimatta vastaajien taustatietoja.

4.1.1 Taloustietämyksen lähteet

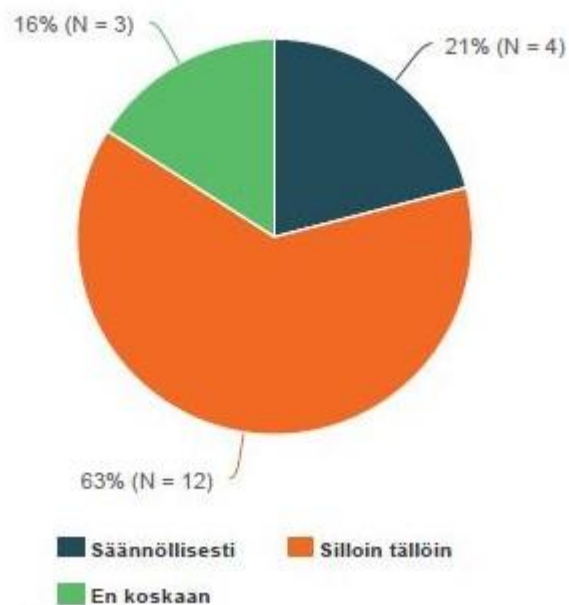
Kysymyksissä 4 ja 5 kartoitettiin lukiolaisten omaan talouteen liittyvien asioiden lähteitä ja vanhempien osallistumista nuoren taloustietämyksen kehittämiseen. Omaan talouteen liittyvistä lähteistä vastaajat saivat arvioida lähteen tärkeyden pisteyttämällä sen 1-3 arvosanoihin, jolloin 1:stä ei saada ollenkaan tietoa ja 3:sta paljon.

Tärkeimmäksi tiedonlähteeksi vastaajat arvioivat omat vanhemmat, jonka jälkeen tulivat pankki ja internet (Kuvio 3). Huomioiden internetin suosion tiedonlähteenä, vastaajat kokivat saavansa siitä vain jonkin verran tietoa. Tämä voi johtua siitä, että nuoret eivät ole kiinnostuneita itsenäisesti perehtymään aiheeseen. Vastaajat kokivat saavansa jo nyt jonkin verran tietoa pankista, mikä on tärkeä tieto tutkimuksen kannalta.

Kuvio 3. Nuorten tiedon lähteet

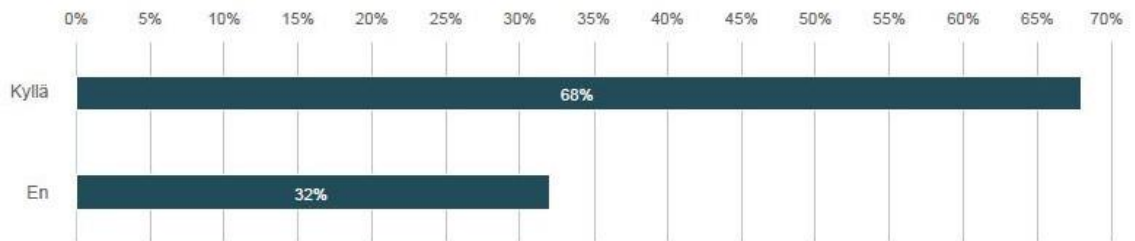
Vanhemmat olivat tärkein tiedonlähde suurimmalle osalle vastaajista. Vastanneista 84 % keskustelee säännöllisesti tai silloin tällöin vanhempiensa kanssa raha-asioista (Kuvio 4). Kuitenkin jopa 16 % ilmoittaa, ettei käy keskustelua aiheesta koskaan. He saavat tietonsa omasta taloudesta koulun, pankin ja sanomalehtien kautta. Tämäkin tukee koulun ja pankin tärkeyttä nuorten oman talouden hallinnan lisäämisessä.

Kuvio 4. Kuinka usein nuoret keskustelevat raha-asioista vanhempien kanssa

4.1.2 Taloustietämyksen nykytaso

Taloustietämyksen nykytason arviointi perustuu vastaajien subjektiiviseen kokemukseen omasta osaamisestaan. Vastaajista hieman yli kaksi kolmasosaa oli säästänyt tai sijoittanut omiaan tai itse ansaitsemiaan rahoja (Kuvio 5). Kuitenkin seuraavassa kysymyksessä, joka oli jatkoa edelliseen, ilmenee ristiriita annetuissa vastauksissa. Vastaajista, jotka olivat vastanneet, etteivät ole säästäneet tai sijoittaneet rahojaan ovat kuitenkin vastanneet kysymyksessä 7 (Kuvio 6) sijoittaneensa rahojansa muualle kuin käyttötilille, esim. säästötilille. Tämäkin kertoo siitä, etteivät nuoret ole täysin varmoja mitä säästäminen on.

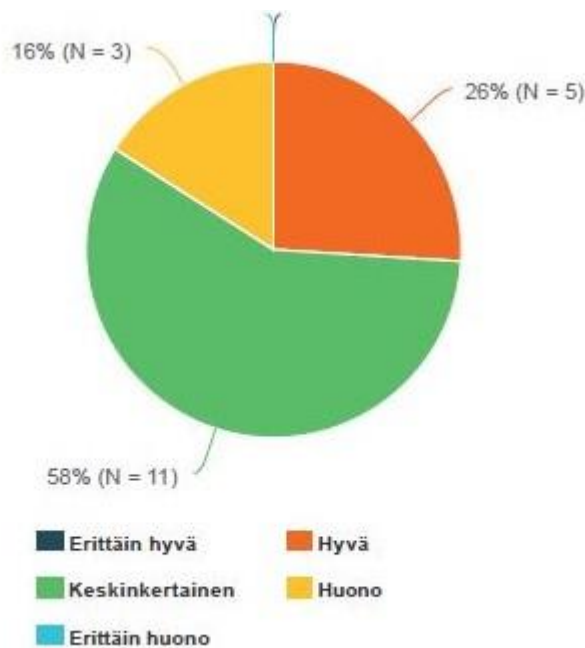
Kuvio 5. Oletko säästänyt tai sijoittanut

Ylivoimaisesti suosituimpia säästämisen tai sijoittamisen kohteita olivat odotetusti käyttötili ja säästötili (Kuvio 6). Vastaajista kaksi, eli n. 10 % ei tiennyt minne rahat oli sijoitettu. Toisaalta oli yllättävää, ettei kukaan ollut sijoittanut rahojaan rahastoihin tai ASP-tilille ja vain yksi vastaajista eli n. 5% oli sijoittanut osakkeisiin. Sijoittaminen olisi kuitenkin hyvä aloittaa jo mahdollisimman nuorena, vaikka ihan pienillä summilla.

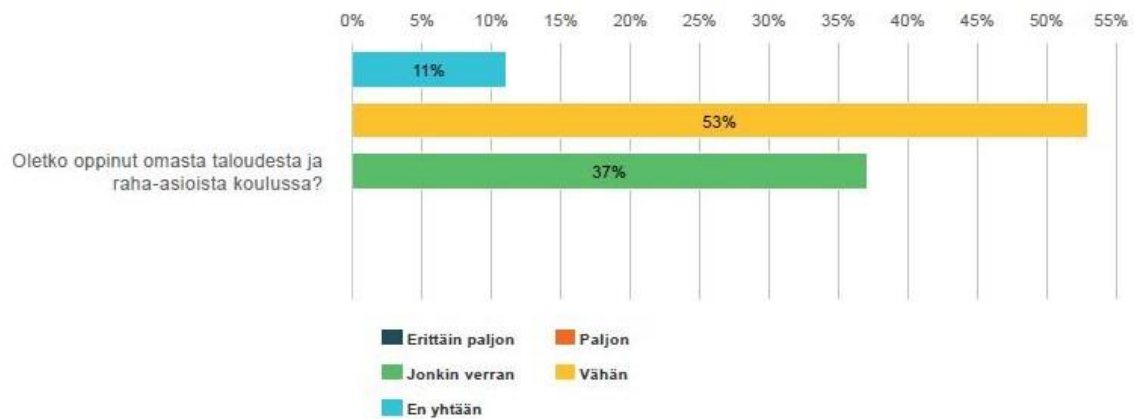
Kuvio 6. Säästämisen tai sijoittamisen kohteet

Kysymyksessä 8 vastaajia pyydettiin arvioimaan omaa talousosaamisensa taso (Kuvio 7). Vastaajista 58 % arvioi oman talousosaamisensa olevan keskinkertaista ja 27 % hyvällä tasolla. 15 % arvioi oman talousosaamisensa olevan huonoa. Kuitenkin seuraavassa kysymyksessä tiedusteltiin, kuinka tärkeänä vastaajat pitävät oman talouden hallinnan osaamista, ja 95 % vastaajista arvioi sen osaamisen tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi. Loput 5 % arvioi sen melko tärkeäksi. Kukaan vastaajista ei pitänyt oman talouden hallintaa turhana.

Kuvio 7. Oman talousosaamisen tason arviointi

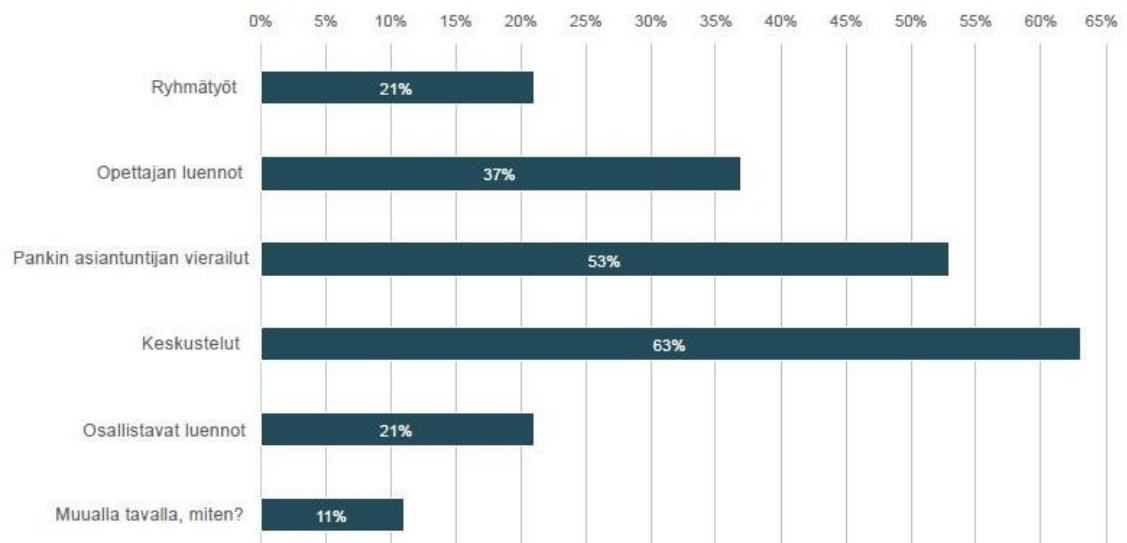
Kysymyksessä 15 lukiolaisilta tiedusteltiin ovatko he oppineet raha-asioista ja oman talouden hallinnasta koulussa (Kuvio 8). Vastaajista 90 % ilmoitti oppineensa koulussa vain vähän tai jonkin verran raha-asioista ja 10 % ilmoitti, ettei ole oppinut näitä asioita koulussa lainkaan. Tässä kohtaa tulee huomioida, että lukion yhteiskuntaopin kurssi, jossa oman talouden hallintaa sivutaan aiheena, on aikataulutettu lukion kolmannelle vuodelle vastaajien ollessa sekä 2. ja 3. luokkalaisia. Yhteiskuntaopin kurssilla käydään läpi kansalaisen lakitietoa, jossa keskitytään pääasiallisesti siihen, että opiskelija oppii itsenäisesti hoitamaan tavanomaisimmat oikeusasiat.

Kuvio 8. Raha-asioiden oppiminen koulussa

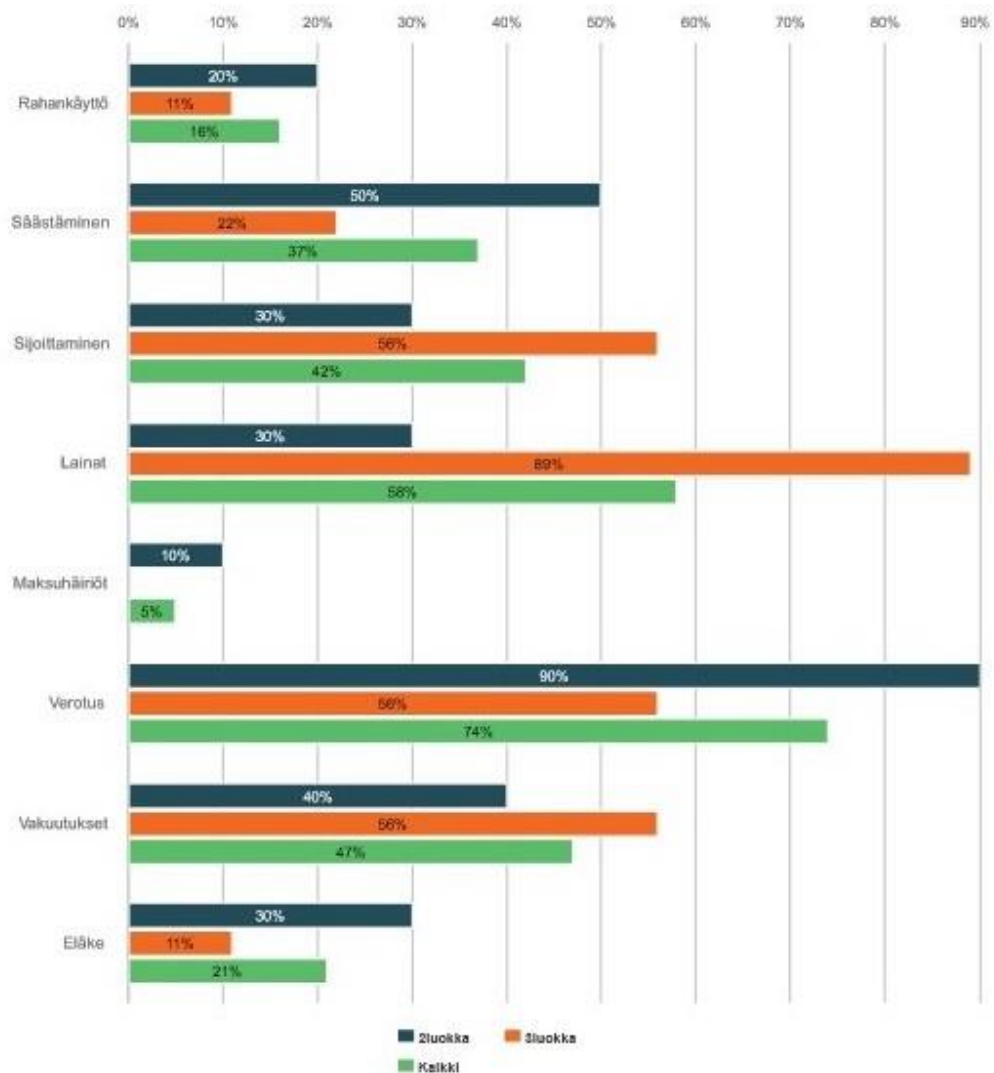
4.1.3 Taloustietämyksen lisääminen

Pyrimme kyselyn avulla myös selvittämään, millä metodeilla lukiolaiset haluaisivat saada lisää tietoa ja opetusta oman talouden hallinnasta ja erityisesti mihin aiheisiin liittyen (Kuvio 9). Parhaimpina tapoina lisätä tietämystään raha-asioista ja oman talouden hallinnasta lukiolaiset pitivät keskusteluja, pankin asiantuntijan vierailuja ja opettajien luentoja. Tässä kysymyksessä annettiin mahdollisuus valita useampia vaihtoehtoja sekä vastata avoimesti. Yksi vastaaja ehdotti lisäksi lukion tai peruskoulun pakollista kurssia, jossa opetettaisiin kaikki arkielämässä tarvittavat taidot.

Kuvio 9. Miten taloustietämystä tulisi lisätä

Kysymyksessä 11 tiedusteltiin mitä tietoa oman talouden hallinnasta lukiolaiset haluaisivat saada (Kuvio 10). Tässä kysymyksessä oli vastausvaihtoehdot, joista tuli valita kolme tärkeintä. Lisäksi oli mahdollisuus avoimelle vastaukselle, mutta ainuttakaan avointa vastausta ei saatu. Yllättäen selvä enemmistö, 74 % vastaajista haluaisi saada lisää tietoa verotuksesta. Seuraavaksi eniten haluttiin saada tietoa lainoista (58 %) ja vakuutuksista (47 %). Säästäminen ja sijoittaminen kiinnostivat myös jonkin verran, säästäminen 37 % ja sijoittaminen 42 %. Kuitenkin verratessa 2. ja 3. luokkalaisten vastauksia, huomattiin selvä ero kiinnostuksissa, sillä 89 % 3. luokkalaista haluaisi saada tietoa lainoista ja 2. luokkalaista siitä oli kiinnostunut vain 30 %. 2. luokkalaista selvästi eniten kiinnosti verotus, mikä voi johtua siitä, että he eivät ole käyneet vielä YH3-kurssia, jossa asiaan perehdytään.

Kuvio 10. Mistä asioista haluttaisiin saada lisää tietoa

Ensimmäisessä avoimessa kysymyksessä (kysymys 16) pyydettiin vastaajia tarkentamaan mitä asioita oman talouden hallinnasta he olivat koulussa oppineet. Pääasiassa he olivat saaneet tietoa YH3 kurssista, mutta niiden asioiden painopiste on verotuksessa, perintöasioissa ja työoikeudessa. Kaksi vastaajaa ilmoittivat myös saaneensa tietoa pikavippien haitoista.

Avoimissa kysymyksissä 17–18 vastaajilta kysyttiin mahdollisia ideoita siihen, miten pankki ja lukio voisivat toimia yhteistyössä parantaakseen lukiolaisten taloustietämystä. Lisäksi annettiin mahdollisuus antaa palautetta kyselystä ja sen aiheesta. Vastauksia saatiin useita, mutta suurin osa niistä ei ollut tarkoituksenmukaisia ja tarkentaneet aiempia vastauksia, vaan lähinnä toistivat jo monivalintakysymyksissä esitettyjä vaihtoehtoja. Monet kannattivat lukion kurssin järjestämistä oman talouden hallinnasta ja myös täysin uutena ideana taloustietämysten parantamiseksi ehdotettiin pelinomaista sovellusta, jossa käyttäjälle luotaisiin omat pankkiverkostot ja sen kautta opeteltaisiin rahankäyttöä, velkojen maksua, vakuutuksia ja muita tärkeitä asioita. Jälkimmäinen vaatisi kuitenkin hyvin paljon resursseja, eikä todennäköisesti ole mahdollinen toteuttaa.

Kysymyksiä 12–14 ei huomioida opinnäytetyön tutkimuksessa, sillä ne ovat tavoitteen kannalta epäolennaisia kysymyksiä. Ne otettiin kyselyyn pankin pyynnöstä, heidän omia tarkoituksiaan varten.

4.2 Haastattelut

4.2.1 Taloustietämysten nykytilanne

Haastattelimme Ylitornion yhteiskoulun lukiosta opinto-ohjaaja Seija Holsteria ja rehtori Sari Lanttoa. Haastatteluissa nuorten taloustietämysten nykytilanteen kartoittamiseksi lukion edustajilta kysyttiin lukion mielipidettä oman talouden hallinnan osaamisen tärkeydestä ja siitä, pitäisikö lukion osallistua enemmän arkielämän talousasioiden opettamiseen. Sari Lanton mukaan lukion osallistumista asiaan on mietitty jo kauan esim. abiturienttien kanssa, sillä nämä taidot tulisi oppia viimeistään tässä iässä. Varsinkin abiturienttien kohdalla oman talouden hallinta tulee ajankohtaiseksi, sillä heistä tulee täysi-ikäisiä ja moni

muuttaa omilleen lähtiessään jatko-opiskelemaan. Kaikki nuoret eivät välttämättä ymmärrä edes mikä vaikutus laskun maksamatta jättämisellä voi olla loppuelämään tai kuinka viranomaissivustot tai -lomakkeet toimivat. Monesti tämä johtuu siitä, että vanhemmat hoitavat nuorten talousasiat heidän puolestaan. (Holster & Lantto 2017.)

Tällä hetkellä ainoat taloustiedon lähteet lukiossa ovat YH2- ja YH3-kurssit, joissa käsitellään hiukan yksilön roolia kansantaloudessa ja lain määäämiä vastuita. Myös opinto-ohjauksessa puhutaan jonkin verran toimeentuloasioista, kuten opintotuesta ja maksuhäiriöistä. Seija Holster mainitsee myös nykyisten kurssien sisällöstä puhuttaessa: ”Olen ollut aina sitä mieltä, että pitäisi olla ainakin yksi kurssi, joka on sen tyyppinen kuin ennen vanhaan on ollut kansalaistaidon kurssit”. (Holster & Lantto 2017.)

Ylitornion Osuuspankista haastattelimme toimitusjohtaja Terttu Hagelinia ja asiakasneuvoja Sari Välimaata nuorten oman talouden hallinnan osaamisen tärkeydestä. Asiakasneuvoja Sari Välimaa on toiminut paljon nuorten kanssa ja hänen mielestään nuorten on tärkeintä oppia käyttämään rahaa ja ymmärtämään, ettei se kasva puissa vaan sen eteen on tehtävä töitä. Nuorten kanssa myös maksuhäiriöistä tulee paljon puhetta eivätkä nuoret usein tiedä niiden mahdollisia seurauksia. Terttu Hagelin lisää maksukäyttäytymisen huomioimisen kuten esimerkiksi laskujen ajoissa maksamisen, sillä nykyään jokainen ihminen reitataan eli arvioidaan riskiprofiili. Toistuvat viivästyneet maksutapahtumat voivat vaikuttaa lainojen ehtoihin tai jopa saantiin. (Hagelin & Välimaa 2017.)

Sekä lukio että pankki ovat samoilla linjoilla oman talouden hallinnan osaamisen tärkeydestä. Nykyinen opetus on aivan liian vähäistä ja sitä tulisi lisätä niin peruskoulun kuin toisen asteen koulutuksiinkin. Myös kotona nämä asiat tulisi ottaa esille, mutta koululla on tässä tärkeä oppimista tukeva rooli.

4.2.2 Oman talouden hallinnan edistäminen

Ylitornion yhteiskoulun lukion rehtorilta ja opinto-ohjaajalta kysyttiin, miten nuorten oman talouden hallintaa voitaisiin lähteä parantamaan. Selkeästi sekä rehtori Sari Lanton että opinto-ohjaaja Seija Holsterin mielestä paras keino olisi

verkkokurssi tai kurssi paloitetuna eri oppiaineiden sisään. Rehtori Sari Lantto ei lähtisi tekemään erillistä kurssia aiheesta vaan hänen mukaansa esimerkiksi matematiikan tunnilla voitaisi antaa taloustaidon tehtäviä ja opinto-ohjauksen tunneilla voisi käydä pankin asiantuntija vierailmassa. Parasta olisi, jos opetus olisi jatkuvaa ja asia tulisi esille jatkuvasti. Nuoret kuitenkin haluavat oppia nämä oman talouden hallintaan liittyvät asiat toiminnallisesti. (Holster & Lantto 2017.)

Opinto-ohjaaja Seija Holster ehdotti myös yhtenä ideana vanhempainilta, jossa teemana olisi nuorten talousasiat. Taloudelliset ongelmat tahtovat periytyä, sillä nuori oppii oman talouden hallinnan asiat kotoa, jos oppii. Seija itse kannattaa ajatusta, että nuorilla olisi kuukausiraha, josta he itse maksaisivat puhelinlaskunsa ja omat menonsa. Tällöin nuori oppisi itse hoitamaan raha-asiansa. Käytännön ideana esille nousi pankin verkkokurssi, johon voisi sisällyttää asiantuntijan vierailuja, teoriaosuus verkossa ja loppuentti. Valtakunnallisesti kurssi varmasti kiinnostaisi monia lukioita ja yhteistyö voisi toimia aina paikallisen pankin kanssa. Sari Lantto innostui ideasta: ”Tällainen ostettaisiin oppilaille ehdottomasti”. (Holster & Lantto 2017.)

Ylitornion Osuuspankin edustajilta kyseltiin, miten he haluaisivat olla mukana edistämässä nuorten oman talouden hallinnan osaamista, miksi juuri yhteistyössä lukion kanssa ja mitä hyötyä siitä heille olisi. Asiakasneuvoja Sari Välimaa kertoo käyneensä yläasteella kertomassa oman talouden hallintaan liittyvistä asioista ja hänen mukaansa on tärkeää opettaa asiasta kaikille nuorille, jotta kaikilla olisi jonkinlaista taloustietämystä. Valmennus on tärkeää aloittaa ennen kuin nuori muuttaa omilleen, mutta heidän mielestään opetus voisi alkaa jo yläasteiässä, sillä jo 15-vuotias voi avata oman tilin ja saada pankkikortin vanhempien luvalla. Lukiolaisille opetus olisi erittäin tärkeää, sillä heille opintolainan nosto ja itsenäinen elämä ovat ajankohtaisia. (Hagelin & Välimaa 2017.)

Pankin edustajat kokevat taloustietämyksen tason parantumisen hyödyntävän eniten yksilön jälkeen yhteiskuntaa. Jos omaa taloutta ei hallita, yhteiskunta loppupeleissä kantaa sosiaalisen vastuun. Kuitenkin myös pankki saisi positiivista mainosta ja loisi hyvän mielikuvan nuorten silmissä sekä nuoret oppisivat mistä apua voi hakea ja kynnyks lähestyä pankkia laskisi. Terttu ja Sari

toivoisivat, että oman talouden hallinnan kurssi lisättäisiin opetussuunnitelmaan. Pankilla on tällä hetkellä nuoria varten opetusmateriaaleja, joiden pohjalta pystytään opettamaan oman talouden hallintaa ja heistä tällä hetkellä toimivana ratkaisuna on ollut asiantuntijavierailut. He kuitenkin toivovat useampien koulujen kiinnostuvan vierailuista ja kertovat olevansa käytettävissä koulujen pyynnöstä. (Hagelin & Välimaa 2017.)

Oman talouden hallinnan edistämisessä lukio ja pankki ovat pääosin samoilla linjoilla, mutta menetelmän valinnassa on eroavaisuuksia. Pankin näkökulmasta verkkokurssin toteuttaminen on hyvin hankalaa, mutta voisi onnistua OP-ryhmän tasolla. Pankki pitää vanhoja menetelmiä toimivina, kun taas lukio haluaisi laajempaa kokonaisuutta pankilta oman talouden hallinnan opettamiseen. Kaiken kaikkiaan molemmat osapuolet ovat sitä mieltä, että oman talouden hallinnan opetuksessa on paljon parannettavaa. Toteutuskelpoisina ideoina voisi olla teemapäivät sekä kursseihin upotetut pankin asiantuntijan vierailut.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyössämme lähdimme käsittelemään kauan puhuttanutta, mutta silti puutteellista aihetta, lukiolaisten oman talouden hallintaa. Aihe on mielenkiintoinen ja nousee koko ajan yhä tärkeämmäksi, sillä digitalisaation vuoksi nuoret pääsevät itse tekemään enemmän itsenäisiä päätöksiä. Opinnäytetyöprosessin aikana olemme saaneet lisää tietoa ja oppineet paljon erityisesti erilaisista säästämisen ja sijoittamisen sekä lainojen muodoista. Saimme myös todeta, että monen nuoren käsitys rahasta ja omasta taloudesta on hämärtynyt, eivätkä kaikki ymmärrä rahan varsinaista arvoa. Havaitsimme nykyisen taloustaitojen opetuksen puutteet ja kehittämismahdollisuudet. Asiaan tullaan kuitenkin todennäköisesti puuttumaan pian, sillä Suomi osallistuu ensimmäistä kertaa vuonna 2018 taloustiedon Pisa-mittaukseen. Se tulee lisäämään painetta talouskasvatukseen lisäämiseen niin peruskoulussa kuin jatkokoulutuksissakin.

Monet nuoret uskovat osaavansa ja ymmärtävänsä arkipäivän talousasiat, vaikka käytännössä heiltä monesti uupuu suunnitelmallisuus oman talouden hoidossa. Hyvin tyypillistä on laskujen maksaminen myöhässä ja raha-asioiden ajattelu hyvin lyhytjänteisesti. Nuorten talouskasvatukseen päävastuu on ja kuuluukin olla vanhemmilla, sillä taloustaitojen harjoittelu olisi hyvin tärkeää aloittaa jo lapsena, jotta taidot pääsisivät karttumaan koko eliniän. Kuitenkin kaikkien vanhemmat eivät ole valmiita opettamaan lapsiaan ja tällöin esimerkiksi lukiolla olisi tärkeä oppimista tukeva rooli, sillä se tavoittaa useita nuoria. Lukioiden rajallisten resurssien vuoksi pankeilla olisi mahdollisuus osallistua enemmän nuoren talouskasvatukseen. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää lukiolaisten taloustietämyksen tasoa ja pääasiassa sitä, kuinka sitä voitaisiin parantaa yhteistyössä pankin kanssa.

Tutkimuksen osapuolia on yhteensä kolme, jotka tulee ottaa huomioon: Ylitornion Osuuspankki, Ylitornion yhteiskoulun lukio sekä sen oppilaat. Yhteistyön avulla lukiolaiset oppisivat oman talouden hallintaa sekä pystyisivät tekemään järkeviä taloudellisia päätöksiä. Pankki voisi mahdollisesti yhteistyön avulla saavuttaa uusia asiakkaita sekä kehittää vanhoja asiakassuhteita. Yhteistyö tulisi siis

hyödyntämään kaikkia osapuolia ja lisäksi myös yhteiskuntaa lisäämällä oman talouden hallintaa ja vähentämällä sille koituvaa sosiaalista rasitetta.

Opinnäytetyössä tuli ilmi oman talouden hallinnan opetuksen tarpeellisuus sekä puutteet tämän hetkisessä opetuksessa. Tutkimustulokset ovat osaltaan yleistettävissä huolimatta pienestä otannasta, sillä opetussuunnitelma on hyvin samanlainen kaikilla lukioilla ja puutteet on havaittu yhteiskunnallisesti. Lukiolaiset ovat kuitenkin hyvin kiinnostuneita talousasioista ja kaipaavat niiden opetusta koulussa. Parhaimmaksi tavaksi lisätä taloustietämystä kyselyyn vastaajat nostivat erityisesti asiantuntijan vierailut ja osallistavat luennot. Vierailujen ja luentojen sisältöön he kaipasivat eniten verotusta, vakuutusasioita ja rahoitusta. Monet eivät kuitenkaan ole vielä varmoja kiinnostuksen kohteistaan eivätkä välttämättä osaisi valita oman talouden hallinnan kurssia, jos sellainen olisi tarjolla. Tämän vuoksi pankin ja lukion yhteistyön olisi hyvä koskea jotakin pakollista kurssia, jolloin kaikki opiskelijat oppisivat taloustaitoja.

Haastatteluja analysoidessa havaitsimme selkeän yhteisymmärryksen pankin ja lukion välillä. Molempien mielestä nykyinen oman talouden hallinnan opetus on aivan liian vähäistä ja paras keino parantaa sitä olisi yhteistyön avulla. Yhteistyö jouduttaisiin kuitenkin järjestämään itsenäisesti osapuolten välillä opetussuunnitelman puutteiden vuoksi oman talouden hallinnan osalta. Suurimpana kynnyksenä yhteistyön aloittamiselle on erilaiset näkemykset toteutuksen osalta. Pankki haluaisi toimia perinteisillä tavoilla ja lukio kaipaisi digiaikaista toteutusta. Kuitenkin perinteinenkin toteutus edistäisi talousosaamista ja olisi lukiolaisille hyödyksi.

Tutkimuksen tulokset antavat hyvän pohjan pankin ja lukion yhteistyölle. Lukio voisi varata useammalle kurssille tilaa siihen sopivalle talouden osa-alueelle, jolloin pankin asiantuntija tulisi kertomaan aiheesta. Lukiolaisten ollessa tutkimuksen kohderyhmänä heidän mielipiteensä on tärkeä. Jokainen kyselyyn vastannut opiskelija kaipaisi lisää talouden opetusta ja pitävät tämän hetkistä opetuksen tasoa aivan liian riittämättömänä.

Tutkimuksen tavoitteina oli selvittää, millaisella tasolla talouden opetus on lukiossa, olisiko siinä parantamisen varaa, sekä tuottaa kehittämissuhteita ja -ideoita liittyen lukiolaisten oman talouden hallinnan parantamiseen.

Tutkimustuloksissa käy hyvin ilmi talouden opetuksen taso ja sen lisäämisen tarve. Hyvinä kehitysideoina esille nousivat teemapäivät sekä kursseihin upotetut pankin asiantuntijan vierailut. Yhteistyön syntyessä kummankin osapuolen on tärkeää sitoutua siihen ja mahdollistaa sen toteutus. Yhteistyön olisi hyvä olla suunnitelmallista ja pitkäaikaista.

Kyselyn tuloksia analysoidessa heräsi muutamaankin siinä olevaan kysymykseen jatkokysymys, joita voitaisiin miettiä esimerkiksi jatkotutkimuksissa. Mielenkiintoista olisi tietää mahdollisen yhteistyön tuottaman kurssin osallistujamäärä, jos se olisi vapaaehtoisena, sekä yhteistyön vaikutukset lukiolaisten talousosaamisen tason kokemiseen. Olisi myös hyvä tiedustella kokemuksia pankin ja lukion järjestämistä teemapäivistä tai asiantuntijan vierailuista. Jatkotutkimuksen avulla saataisiin tärkeää tietoa yhteistyön kannattavuudesta ja tuloksista.

LÄHTEET

Asptili.fi. 2017. Viitattu 1.3.2017 <http://www.asptili.fi/>.

Danskebank 2017. Säästä ja sijoita. Tilisäästäminen. Säästötili. Viitattu 1.3.2017 <https://www.danskebank.fi/fi-fi/Henkiloasiakkaat/Saasta-ja-sijoita/tilisaastaminen/Pages/Saastotili.aspx>.

Finanssivalvonta 2015a. ASP-tili. Viitattu 1.3.2017 <http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Finanssiasiakas/Tuotteita/Talletukset/ASP-tili/Pages/Default.aspx>.

Finanssivalvonta 2015b. Kuluttajaluotot. Viitattu 2.3.2017 <http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Finanssiasiakas/Tuotteita/Lainat/Kuluttajaluotot/Pages/Default.aspx>.

Finanssivalvonta 2015c. Käyttötili ja säästämistili. Viitattu 1.3.2017 <http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Finanssiasiakas/Tuotteita/Talletukset/Kayttotili/Pages/Default.aspx>.

Finanssivalvonta 2015d. Osakkeet. Viitattu 2.3.2017 <http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Finanssiasiakas/Tuotteita/Sijoittaminen/Osakkeet/Pages/Default.aspx>.

Finanssivalvonta 2015e. Osakkeet. Kulut ja tuotot. Viitattu 2.3.2017 http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Finanssiasiakas/Tuotteita/Sijoittaminen/Osakkeet/Kulut_tuotot/Pages/Default.aspx.

Finanssivalvonta 2015f. Osakkeet. Riskit. Viitattu 2.3.2017 <http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Finanssiasiakas/Tuotteita/Sijoittaminen/Osakkeet/Riskit/Pages/Default.aspx>.

Finanssivalvonta 2015g. Sijoitusrahastot. Kulut ja tuotot. Viitattu 2.3.2017 http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Finanssiasiakas/Tuotteita/Sijoittaminen/Sijoitusrahastot/Kulut_tuotot/Pages/Default.aspx.

Finanssivalvonta 2015h. Sijoitusrahastot. Ominaisuuksia. Viitattu 2.3.2017 <http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Finanssiasiakas/Tuotteita/Sijoittaminen/Sijoitusrahastot/Ominaisuuksia/Pages/Default.aspx>.

Finanssivalvonta 2015i. Sijoitusrahastot. Riskit. Viitattu 2.3.2017 <http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Finanssiasiakas/Tuotteita/Sijoittaminen/Sijoitusrahastot/Riskit/Pages/Default.aspx>.

Havia, P., Lappalainen, V. & Rinta-Loppi, A. 2014. Eriäinen ote omaan talouteen. Helsinki: Talentum.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Tammi: Helsinki.

Kaulanen, K. 2012. 90-vuotias Osuuspankki sai yrittäjäpalkinnon. Meän Tornionlaakso. Viitattu 23.3.2017 <http://www.tornionlaakso.net/fi/uutiset/90-vuotias-osuuspankki-sai-yrittajapalkinnon>.

Laakso, L. 2016. Maksuhäiriöennätys, lainanmaksuvaikeuksia - suomalaisten talousosaamisessa parantamisen varaa. Viitattu 6.3.2017 <http://www.kauppalehti.fi/uutiset/maksuhairioennatys--lainanmaksuvaikeuksia---suomalaisten-taloulososaamisessa-parantamisen-varaa/hxGE8d4X>.

Laakso, L. 2016. Suomen osallistuttava talous-Pisaan. Viitattu 6.3.2017 <http://www.kauppalehti.fi/uutiset/suomen-osallistuttava-talous-pisaan/WMgEPA4N>.

Laakso, L. 2015. Päättäjät: Talousasioiden hallinnan pitäisi olla kansalaistaito. Viitattu 6.3.2017. <http://www.kauppalehti.fi/uutiset/paattajat-taloulosasioiden-hallinnan-pitaisi-olla-kansalaistaito/7dUEsZYK>.

Lehtonen, M. 2017. TAT talks: Yhdessä kohti nuorten parempaa taloudenhallintaa. Viitattu 6.3.2017 <https://www.tat.fi/tat-talks-yhdessa-kohti-nuorten-parempaa-taloudenhallintaa/>.

Osuuspankki 2017. OP Ryhmä lyhyesti. Viitattu 23.3.2017 <https://www.op.fi/op/op-ryhma/op-ryhma?id=80100&srcpl=1>.

Palojärvi, E. 2015. Nuoret kokevat säästämisen trendikkääksi. Helsingin Sanomat. Viitattu 3.2.2016 <http://www.hs.fi/talous/art-2000002863924.html>.

Peura-Kapanen, L. 2014. Nuorten itsenäistyminen edellyttää talousosaamista. Tilastokeskus. Viitattu 6.3.2017 http://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-12-09_012.html.

Piha, E. 2017. Helsingin Diakonissalaitos. Taloustaitohankeen projektipäällikkö. Koulutustilaisuus 16.2.2017.

Raija, A. Uusitalo, O. 2012. Nuoret ja talousosaaminen. Tampere: kuluttajatutkimuskeskus. Viitattu 30.3.2017 https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152329/Nuoret_ja_taloulosaaminen.pdf?sequence=1.

Salminen, E. 2017. Sijoitusrahastoihin 780 miljoonaa euroa uutta pääomaa. Viitattu 8.3.2017 http://www.finanssiala.fi/uutismajakka/Sivut/rahastoraportti_helmikuu2017.aspx.

Sjögren, M. & Hikipää, I. 2014. Vaurastumisen reseptit – oma talous haltuun. Kauppakamari: Helsinki.

Säästöpankki 2017. Arjen raha-asiat. Tilit. Viitattu 1.3.2017 <http://www.saastopankki.fi/tilit>.

Valtavaara, M. 2017. Nuorten taloustaidoissa on aukkoja, ja kohta niitä mitataan Pisassa. Viitattu 6.3.2017 <http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005087818.html>.

Ylitalo, M. 2009. Nuorten kotitalouksien asema kulutuksessa. Viitattu 30.3.2017 http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_003.html?s=0#5.

Österback, M. 2012. Raha ja talous. Helsinki: Solver palvelut Oy.

LIITTEET

Liite 1. Kysely (Lukion toisen ja kolmannen vuosikurssilaisten kyselylomake)

Liite 2. Haastattelu 1 (Pankin edustajien haastattelun kysymykset)

Liite 3. Haastattelu 2 (Lukion edustajien haastattelujen kysymykset)

Liite 1. Kysely.

Lukiolaisten oman talouden hallinta

1. Sukupuolesi

Mies

Nainen

2. Lukion vuosiluokkasi

2

3

3. Ikäsi

4. Mistä saat tietoa omaan talouteen liittyvistä asioista?

1 En saa yhtään tietoa, 2 Saan jonkin verran tietoa, 3 Saan paljon tietoa

Koulu

Vanhemmat

Muut sukulaiset

Internet

Ystävät

Media (tv, radio, yms.)

Pankki

Sanomalehdet

5. Kuinka usein keskusteleet vanhempiesi kanssa rahankäytöstä?

Säännöllisesti

Silloin tällöin

En koskaan

6. Oletko säästänyt/sijoittanut esimerkiksi kesätyöpalkkasi?

Kyllä

En

7. Jos olet säästänyt/sijoittanut rahojasi, tiedätkö missä ne ovat?

Käyttötili
Säästötili
ASP-tili
Rahasto
Osakkeet
En tiedä
Muu, mihin?

8. Kuinka hyväksi koet oman talousosaamisesi?

Erittäin hyvä
Hyvä
Keskinkertainen
Huono
Erittäin huono

9. Kuinka tärkeäksi koet oman talouden hallinnan osaamisen?

Erittäin tärkeäksi
Tärkeäksi
Melko tärkeäksi
Turhaksi
Erittäin turhaksi

10. Miten taloustietämystä tulisi lisätä? Voit valita useampia.

Ryhmätyöt
Opettajan luennot
Pankin asiantuntijan vierailut
Keskustelut
Osallistavat luennot
Muualla tavalla, miten?

11. Mitä tietoa oman talouden hallinnasta haluaisit saada? (Valitse kolme tärkeintä)

Rahankäyttö

Säästäminen

Sijoittaminen

Lainat

Maksuhäiriöt

Verotus

Vakuutukset

Eläke

Muuta, mitä?

12. Maksatko mielummin käteisellä vai kortilla päivittäistavarakaupassa?

Käteisellä

Kortilla

13. Minkä pankin palvelukanavan kautta haluaisit hoitaa päivittäiset raha-asiiasi? Voit valita useampia.

Internetissä

Mobiilisovelluksen kautta

Puhelimessa

Pankissa asiantuntijan kanssa

Videoneuvottelun esimerkiksi Skypen kautta

Muuta kautta, mitä?

14. Minkä pankin palvelukanavan kautta haluaisit hoitaa muut asiantuntijapalvelut, kuten sijoittamiseen ja säästämiseen liittyvät asiat?

Internetissä

Mobiilisovelluksen kautta

Puhelimessa

Pankin asiantuntijan kanssa pankissa

Videoneuvottelun esimerkiksi Skypen kautta

Muuta kautta, mitä?

15. Oletko oppinut omasta taloudesta ja raha-asioista koulussa?

Erittäin paljon

Paljon

Jonkin verran

Vähän

En yhtään

16. Jos olet oppinut omasta taloudesta ja raha-asioista koulussa, mitä olet oppinut?

17. Millä tavalla pankki voisi toimia yhteistyössä koulun kanssa lisätäkseen lukiolaisten taloustietämystä?

18. Tähän voit kirjoittaa ajatuksia tai ehdotuksia oman talouden hallinnasta, sen lisäämisestä tai tästä kyselystä.

Liite 2. Pankin haastattelu.

Pankin haastattelu

1. Kuinka tärkeää pankin mielestä on nuorten oman talouden hallinnan osaaminen ja miksi?
2. Miten pankki haluaisi olla mukana jakamassa taloustietämystä nuorille?
3. Mitä hyötyä pankille olisi lukiolaisten taloustietämyksen tason parantumisesta?
4. Millä tavoin pankki haluaisi edistää nuorten taloustietämystä?
5. Mitä asioita pankki ajattelee, että nuorten pitäisi omasta taloudestaan tietää?
6. Miksi pankki haluaisi tehdä yhteistyötä juuri lukion kanssa nuorten taloustietämyksen parantamiseksi?
7. Olisiko pankilla kiinnostusta/mahdollista järjestää esimerkiksi kurssi lukion kanssa oman talouden hallinnan parantamiseksi?

Liite 3. Lukion haastattelu.

Lukion haastattelu

1. Oppilaat kokivat saavansa eniten tietoa omaan talouteen liittyvistä asioista vanhemmilta ja koululta vain jonkin verran. Pitäisikö koulun opettaa enemmän arkielämän talousasioita?
2. Kuinka tärkeää lukion mielestä on nuorten oman talouden hallinnan osaaminen?
3. Millä tavoin lukio haluaisi edistää nuorten taloustietämystä?
4. Olisiko lukiolla kiinnostusta/mahdollista järjestää esimerkiksi kurssi pankin kanssa oman talouden hallinnan parantamiseksi? Vai olisiko pankin asiantuntijaluennot parempi vaihtoehto?